

ŽELJKA JELAVIĆ □ Etnografski muzej, Zagreb

Razgovor vodila: TIHANA BERTEK □ Portal VoxFeminae, Zagreb

U proteklih desetak godina došlo je do velikih promjena u muzejima i galerijama diljem svijeta. Dok je u prošlosti posjet muzeju podrazumijevao šetnju kroz postav popraćenu svojevrsnim osjećajem strahopoštovanja prema izloženim predmetima (koje, naravno, nismo smjeli dirati), danas je vidljiva sve veća potreba za okruženjem u kojemu posjetitelj nije samo pasivni promatrač. Muzeji nisu više samo statična skladišta vrijednih predmeta već i mjesta interakcije i učenja.

Takva promjena, jasno, podrazumijeva i reorganizaciju cijele strukture muzeja kako bi oni uspješno odgovorili na nove zahtjeve i osmislili nove pristupe. U knjizi *Muzeji i njihovi posjetitelji* (1994.) Eileen Hooper-Greenhill predlaže holistički pristup muzeju kao mediju komunikacije. *Funkcija muzeja kao komunikatora mora biti integrirana s funkcijom repozitorija, a znanje o muzejskim zbirkama mora proizlaziti iz znanja o novim oblicima muzeja, novim načinima odnosa prema predmetima, novim stajalištima o izložbama i, prije svega, novim odnosima s publikom*, navodi Hooper-Greenhill.

S tim ciljem razvija se, među ostalim, područje muzejske edukacije čija je glavna zadaća omogućiti posjetiteljima iskustvo učenja kako bi se potaknula njihova znatiželja i zanimanje za umjetnička djela, predmete i zbirke. Valja istaknuti da je obrazovna uloga muzeja prepoznata i u prijedlogu našega novog Zakona o muzejima, u kojemu stoji da se muzejska djelatnost obavlja u *svrhu proučavanja, obrazovanja i uživanja u materijalnoj i nematerijalnoj baštini čovječanstva i njegovog okoliša*.

U razvijanju obrazovne zadaće muzeja veliku ulogu imaju muzejski pedagozi, čiji su osnovni ciljevi *osmisliti, realizirati i organizirati edukativni program muzeja, stalnog postava, izložbi i drugih događanja, sudjelovati u realizaciji svih muzejskih programa te surađivati s kustosima i ostalim službama u muzeju*.¹

Unatoč važnosti uloge muzejskih pedagoga, u hrvatskim muzejima oni čine samo 3 % stručnih djelatnika.²

Kako bismo saznali više o temi muzejske edukacije u Hrvatskoj, razgovarali smo s tri stručnjakinje s tog područja, a prva nam je sugovornica bila Željka Jelavić, viša kustosica i voditeljica muzejske edukacije u Etnografskom muzeju u Zagrebu, autorica brojnih edukativnih

sl.1. Željka Jelavić, viša kustosica, muzejska pedagoginja
foto: Hrvoje Žučko

programa, izložaba, stručnih i znanstvenih članaka te članica Odbora za muzejsku edukaciju i kulturnu akciju (CECA) pri Međunarodnom savjetu za muzeje.

TIHANA BERTEK: Kako biste općenito ocijenili muzejsku edukaciju u Hrvatskoj danas?

ŽELJKA JELAVIĆ: U hrvatskim muzejima porasla je svijest o važnosti muzejske edukacije i ona je postala vidljiv i prepoznatljiv aspekt muzejskog rada. No ipak treba naglasiti da je muzejska edukacija zastupljena i razvijena samo u većim muzejima i gradovima poput Zagreba, Osijeka, Rijeke ili Splita. Danas je primaran fokus muzeja na posjetiteljima i prijenosu poruka i ideja putem različitih programa. Dobro je da se muzeji otvaraju i pozicioniraju kao prijateljska mjesta, odnosno kao okruženje u koje se posjetitelji žele vratiti. Nažalost, nije svugdje tako. U mnogim muzejima nedostaje osoblja koje bi radilo s posjetiteljima. U manjim muzejima na lokalnoj razini često se jedan čovjek mora brinuti o zbirci, dokumentaciji, zaštiti, edukaciji... Jasno je da je u takvoj situaciji teško imati u fokusu samo jedan aspekt muzejskog rada, na primjer edukaciju.

T. B.: Možete li nam objasniti kako se postaje muzejskim pedagogom odnosno pedagoginjom?

Ž. J.: Institucionaliziranog obrazovanja u obliku posebnog studija kojim se stječe diploma muzejskog pedagoga nema. Muzejski pedagog možete postati ako imate sreću da vas netko zaposli u muzeju, pa onda još završite na odjelu pedagogije! Nakon godinu dana rada polaže se stručni ispit kojim se dobiva zvanje muzejskog pedagoga. U idealnom slučaju, uz temeljnu discipli-

¹ Denis Detling, *Uloga muzejskog pedagoga u muzejskoj komunikaciji na konkretnom primjeru Muzeja Slavonije* (2009.), Muzej Slavonije, Osijek, 2009.

Strčna radnja u sklopu ispita za stjecanje stručnog zvanja muzejski pedagog.

² Točnije, od ukupno 1064 stručna djelatnika samo 35 njih su muzejski pedagozi, a tome treba dodati još 15 muzejskih pedagoga koji su ujedno i kustosi, za koje se zna da su položili stručne ispite za oba zvanja, no nije poznato koji od ta dva posla rade (izvor: Muzejski dokumentacijski centar).

sl.2. Program „Pričam ti priču“
fotodokumentacija Etnografskog muzeja
Zagreb

sl.3. Pokladna radionica u Klaićevoj bolnici
fotodokumentacija Etnografskog muzeja
Zagreb

sl.4. Projekt „Muzej u gostima” – Mali
dom, dnevni centar za rehabilitaciju djece
i mladeži
fotodokumentacija Etnografskog muzeja
Zagreb

nu – ovisno o tipu muzeja (npr. etnologiju, arheologiju, povijest umjetnosti) – bilo bi dobro imati diplomu muzeologije (što zapravo najčešće nije tako). Bitna su također i znanja kako poučavati i učiti izvan institucionalnog okvira školskog sustava. Studenti koji tijekom studija imaju priliku slušati barem osnovne kolegije pedagogije, andragogije, didaktike, psihologije odgoja i obrazovanja ipak su u prednosti pred onima koji se nikada nisu susreli s tim područjima, a u muzeju organiziraju i izvode programe s korisnicima.

T. B.: Zvanje muzejskog pedagoga uvršteno je u Zakon o muzejima još 1998., no izmjenom zakona iz 2015. muzejski je pedagog prebačen iz kategorije *zvanja* u kategoriju *stručni poslovi* (zvanja ostaju samo kustosi, viši kustosi i muzejski savjetnik). Nedavno je pak završila javna rasprava o novom prijedlogu zakona u kojemu se nijedno muzejsko zvanje više ne spominje poimence, već će ona biti propisana pravilnikom ministra kulture. Kako to komentirate?

Ž. J.: Prije nego što se dotaknem zakona, valja reći zašto imam zvanje više kustosice. Kada sam započela svoju muzejsku karijeru, radila sam na zbirci i položila sam ispit za kustosicu. U međuvremenu sam premještena na poslove muzejskog pedagoga, ali je to mjesto tek kasnije definirano u zakonu, pa stoga i dalje nosim titulu više kustosice, iako se već više od 20 godina bavim muzejskom pedagogijom odnosno edukacijom.

Nisam zadovoljna nacrtom novog Zakona o muzejima. Vrlo je zabrinjavajuće to što su muzejska zvanja potpuno izbačena. Pravilnik treba regulirati uvjete i načine napredovanja, ali zakon mora navesti koja su to muzejska

zvanja. Ne samo ja, nego i veći dio mojih kolega smatra da bi muzejski pedagog u zakonu trebao biti naveden kao muzejsko zvanje. Naša je specifičnost upravo to što se bavimo muzejskom edukacijom, a prema definiciji muzeja, jedna od temeljnih zadaća muzeja jest obrazovanje. No valja biti iskren i kazati da muzejska zajednica nije jedinstvena u tome koja su to specifično muzejska zvanja.

Vezano za prijedlog novog Zakona o muzejima, mislim da velik broj muzealaca zapravo ne vjeruje da će se nešto zaista i promijeniti nabolje u smislu organizacije i statusa struke. Postojeći zakon ima niz slabih mjesta, ali novi prijedlog širom otvara vrata političkom kadroviranju, ukida mogućnost uključivanja svih stručnih djelatnika u rad stručnog vijeća (koje je savjetodavne naravi, ali ipak je tijelo u kojemu se može čuti glas svih stručnjaka), ravnatelji mogu biti bez ikakva muzejskog iskustva, smanjuju im se odgovornosti, a kustosi će biti novčano kažnjavani ...

T. B.: Još 1980-ih muzejski su stručnjaci upozoravali na podcjenjivački odnos dijela kustosa prema pedagoškom radu u muzeju. Recimo, muzeolog i profesor Tomislav Šola naglasio je da muzejski pedagog *nije drugorazredni kustos, nije „cicerone”* niti neki vodič.

Kakav bi trebao biti odnos između kustosa i pedagoga u teoriji, a kakav je u praksi?

Ž. J.: To je vrlo kompleksan odnos! Prije dvadesetak godina, kada se pojavio veći broj muzejskih pedagoga, svima je zajedničko bilo golemo nezadovoljstvo i frustracija statusom muzejske pedagogije unutar muzeja, ali i statusom tih ljudi. To se s vremenom promijenilo nabolje, ali još uvijek nemamo dovoljno snažnu svijest o tome da u kreiranju muzejske izložbe treba sudjelovati cijeli tim. U idealnom slučaju taj tim osim kustosa i dizajnera izložbe čine pedagozi, osobe iz marketinga, restoratori, preparatori i tehničari. Svi bi oni trebali djelovati sinergijski.

U praksi sve ovisi o tome kako je u pojedinoj ustanovi organiziran rad i kakav je status osobe koja vodi muzejsku edukaciju u odnosu prema drugim kolegama, odnosno za što se ta osoba uspjela izboriti. Na primjeru vlastite prakse mogu reći da neki stariji kolege, koji su sada u mirovni, jednostavno nisu mogli pojmiti da bismo mi trebali nešto zajedno raditi! To je funkcioniralo tako da

je izložba bila postavljena i tek bih onda ja odlučila koje ću programe napraviti. Danas se s kolegicama mlađe i srednje generacije uspijevam navrijeme dogovoriti i tijekom pripreme izložbe razvijati ideje za programe.

No u dijela ljudi i dalje postoji nerazumijevanje što točno muzejski pedagozi rade. Neki misle da se mi samo igramo i da nam je super jer, eto, radimo s mladom populacijom. Ja im na to odgovaram da je prenošenje dosta apstraktnih ideja ili pojmova djeci i mladima zapravo najteži zadatak.

T. B.: Vjerojatno najvidljiviji i „najtradicionalniji“ oblik komunikacije između muzeja i javnosti jesu izložbe. No na koje se još načine može ostvarivati komunikacija muzeja s posjetiteljima?

Ž. J.: Muzeji uz izložbe organiziraju različite programe kojima žele potaknuti posjetitelje na nove dolaske, na kojima će osim dobivanja novih informacija steći i nove vještine, ali se pritom i ugodno osjećati. Muzej je mjesto koje nudi obrazovanje, ali na neformalan način, dakle ne nužno pod stegom institucionalnog oblika učenja. Posjetitelji u muzeju uče iako im to možda nije bila namjera, odnosno ne percipiraju to kao neku tešku zadaću.

Primjerice, muzeji organiziraju različite radionice na kojima se mogu steći vještine poput rada na lončarskom stolu, tkanja ili usvajanja nekih likovnih tehnika. Tu su i filmske projekcije koji se vezuju za teme pojedinih izložaba ili za muzejski fundus, a posebice zanimljivi mogu biti i susreti i razgovori s umjetnicima. Osim toga, održavamo i različita predavanja, a zanimljivo je i kada se teme izložaba kombiniraju s drugim izričajima. Recimo, mi u Etnografskome muzeju imamo program pripovijedanja za djecu od najmlađe dobi kako bismo promovirali čitanje. K tomu, muzej je i mjesto poticanja kritičkog mišljenja, pa tako naša izvaneuropska zbirka služi kao temelj na kojemu organiziramo radionice i rasprave o rasizmu, ksenofobiji i toleranciji.

T. B.: Iz podataka koje je ranije ove godine objavio Eurostat saznajemo da Hrvate najmanje od svih kulturnih sadržaja zanimaju muzeji, izložbe ili povijesni lokaliteti te da takva mjesta bar jedanput u godini posjeti samo 19,2 % hrvatskih ispitanika. Prema vašem iskustvu, koliko je teško privući ljude u muzej?

Ž. J.: Moram reći da ulažemo dosta napora u to, a rezultat bi mogao biti mnogo bolji. Hrvatska je zemlja u kojoj ljudi rijetko odlaze u muzeje, pri samome dnu europske statistike, za razliku od, na primjer, Švedske, u kojoj se 60 % stanovnika odlučuje dio slobodnog vremena provesti u muzejima. Trud nas muzealaca često nije dovoljan da bismo imali pune izložbene dvorane. Niz je činitelja koji utječu na to. Nije samo riječ o siromaštvu jer su, budimo iskreni, u većini muzeja cijene karata na razini jednog kapučina. Riječ je i o tome kakvo je mjesto kulture općenito u društvu, kakav je odnos osnivača prema muzeju, kako se troši proračunski novac, osluškuju li donositelji političkih odluka potrebe građana i

potrebe muzealaca, kakve su nam javne politike, kakva je intersektorska suradnja, ima li je uopće itd.

T. B.: Može li se dio odgovornosti pripisati i formalnom sustavu obrazovanja (npr. zato što se u školama marginalizira likovna kultura)?

Ž. J.: Da, to je vrlo važan činitelj. Naš obrazovni sustav uređen je na način da se favorizira boravak u školskoj zgradi i primjena tradicionalnih, institucionalnih metoda podučavanja. Ostavljeno je malo mogućnosti da se izlazi i uči izvan škole. Nepostojanje osmišljene međusektorske suradnje – u ovom primjeru obrazovne i kulturne politike, koje bi imale svoju točku susreta u suradnji škola i muzeja – velika je kočnica. Među ostalim, rezultat smanjivanja satnice odgojnih predmeta, koji uključuju i likovnu kulturu, bilo je to da je odlazak u muzeje po pravilu postao izbor pojedinih učitelja i nastavnika, a manje rezultat osmišljenog pristupa kakav postoji u nekim drugim zemljama.

Spomenula bih samo da prije nekoliko godina, kada se krenulo u izradu novih kurikula, koliko je meni poznato, nitko od muzejskih pedagoga nije pozvan ni na jedan informativni razgovor. Nitko nas nije pitao kakvo je naše viđenje i kako osnažiti vezu između škola i muzeja, odnosno što đaci mogu naučiti u muzejima. A iskustvo je pokazalo da učenici u muzeju mogu usvojiti ne samo nova znanja, nego i povezati, na primjer, matematiku i likovnost. A upravo to je ono čemu je težio prijedlog kurikularne reforme. Ono što nam nedostaje jesu istraživanja učinaka takvih oblika učenja. Valja reći da u nas nema provedenih znanstvenih istraživanja te teme – dakle, ja govorim na temelju svoga dugogodišnjeg iskustva i onoga što dobivam kao povratnu informaciju od pojedinih nastavnika i učitelja.

T. B.: Za kraj, što mislite o manifestacijama poput? Mogu li one potaknuti ljude da češće idu u muzeje?

Ž. J.: Osobno imam vrlo kritičan odnos prema toj manifestaciji. Dobro je da postoje akcije tog tipa, samo je pitanje gdje ćemo povući granicu, da se sve ne pretvori u lov na brojeve, a čini mi se da je glavno obilježje *Noći muzeja* upravo brojenje posjetitelja. Zato su mi prve godine *Noći muzeja* bile, kao i mnogim muzealcima, zadovoljstvo. Više se vodila briga o inovativnim programima i kreaciji, a manje se taj projekt samo odrađivao. Bojim se da smo tijekom godina previše otklizali u estradnu varijantu.

Problem koji ja vidim u hrvatskoj kulturi općenito jest da imamo sve više raznovrsnih manifestacija koje ne pridonose nužno promjenama navika posjetitelja – za to je ipak potrebno ono što sam već rekla: osmišljen i sinergijski pristup. Čini mi se da su se te „noći“ namnožile i sada je samo važno da jedanput u godini stavimo kvačicu pokraj stavke *odradili smo*.

Za pridobivanje i odgoj publike potreban je dugoročni osmišljeni pristup koji osim sinergije među javnim politikama obuhvaća i djelovanje osnivača muzeja – gradova

i općina. Na primjer, ako se Zagreb želi pozicionirati kao kulturna destinacija na karti Europe, Grad bi se morao mnogo ozbiljnije odnositi prema muzejima te povezati i uskladiti djelovanje pojedinih resora i ureda, čega zasad nema.

Preuzeto s portala VoxFeminae,
rubrika *Kultura*: 28. prosinca 2017.

Zahvaljujemo autorici Tihani Bertek i portalu VoxFeminae.

MUSEUMS SHOULD FOSTER CRITICAL THINKING AND INFORMAL LEARNING

Željka Jelavić is a senior curator and head of museum education in the Ethnographic Museum in Zagreb, the author of numerous educational programmes, exhibitions and articles and is a member of the committee for education and cultural action (CECA) in the International Council of Museums. In Croatian museums awareness has been growing about the importance of museum education, and it has become a visible and recognisable aspect of museum work. Some twenty years ago, when a larger number of museum educationists appeared, something common to them was a great dissatisfaction and frustration with the status of museum education in museums, and the status of the personnel.

In time this has changed for the better, but we still do not have a sufficiently strong awareness that in the creation of a museum exhibition, the whole team has to take part.

Today the primary focus of the museum is on visitors and the transmission of messages and ideas via various programmes. It is a good idea for museums to open themselves up and place themselves as friendly places, as a surrounding to which visitors wish to return. But this is alas not always the case. Jelavić is of the opinion that the efforts of museum professionals is often not sufficient for us to have full exhibition rooms, a number of factors being responsible for this. A related issue is the place that culture has in general in society, what the attitude of the museum's owner is, how budgetary money is spent, whether the makers of political decisions pay heed to the needs of citizens and museum personnel, what are public policies are, what the quality of intersectoral collaboration is, whether it exists at all; and so on.